

O potrzebie publikowania wyników inwentaryzacji ornitologicznych prowadzonych na Obszarach Specjalnej Ochrony

Kompleksowe inwentaryzacje ptaków na obszarach sieci OSO Natura 2000 stanowią podstawę planowania działań ochronnych, a te z kolei są warunkiem zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków priorytetowych. W przypadku inwentaryzacji zleczanych przez służby ochrony przyrody, np. Generalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska, dokumenty stanowiące opracowania podsumowujące inwentaryzacje powinny być publicznie dostępne na witrynie internetowej GDOŚ. Jednocześnie, w celu poprawy jakości i rangi tych opracowań, wskazane byłoby wprowadzenie przez zleceniodawcę wymogu publikowania wyników wykonanych inwentaryzacji OSO Natura 2000 w formie artykułów w recenzowanych czasopismach (np. *Ornis Polonica*, *Przegląd Przyrodniczy*, *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, *Kulon*, *Ptaki Pomorza*, *Ptaki Śląska*, *Ptaki Wielkopolski*). Taki dobry zwyczaj ma już miejsce i dla części obszarów opublikowano wyniki inwentaryzacji (Dombrowski 2011, Zawadzka et al. 2011, Ławicki & Guentzel 2012, Marchowski et al. 2012, Wylegała et al. 2012, 2012a, b, c, Tumieli et al. 2013, Sikora et al. 2015, Szczypiński et al. 2015). Jednak, spośród 53 OSO, w których wykonano inwentaryzacje w okresie lęgowym, opublikowano wyniki dla zaledwie 10 z nich (18%, uwzględniono inwentaryzacje ornitologiczne wykonane na zlecenie Generalnej Dyrekcyjii Ochrony Przyrody w latach 2009–2014, J. Milczarek – inf. mailowa). Publikowanie wyników inwentaryzacji jest zatem nadal rzadkim zwyczajem. Upublicznienie danych w formie publikacji ma walor poznawczy, a jednocześnie sprzyja podniesieniu poziomu wykonywanych inwentaryzacji na wszystkich etapach: począwszy od jej planowania, przez wykonanie badań w terenie, po opracowanie i opublikowanie wyników. Nawet najlepiej napisany dokument planistyczny w rodzaju Planu Zadań Ochronnych czy Planu Ochrony będzie niewiele wart, jeśli wyniki inwentaryzacji, na podstawie których został przygotowany, nie będą spełniać powszechnie przyjętych standardów metodycznych dotyczących gromadzenia, opracowywania i publikowania danych awifaunistycznych (o problemie tym w literaturze krajowej już wspomiano – np. Tomiałojć 2000). Oszacowania liczebności poszczególnych gatunków, będące podstawową wiedzą uzyskiwaną w trakcie inwentaryzacji, powinny być generowane według poprawnej i jasno sprecyzowanej metodyki, co dotyczy zarówno etapu zbierania danych w terenie, jak i ich opracowania.

Równie ważne obok upubliczniania wyników inwentaryzacji byłoby wprowadzenie wymogu przedstawienia przez potencjalnych wykonawców szczegółowego opisu metodyki planowanych prac jeszcze w procedurze przetargowej. Ogólne powołanie się tylko na poradniki metodyczne (np. Chylarecki et al. 2009, 2015, Sikora et al. 2011) jest wciąż spotykane w publikacjach, lecz dalece niewystarczające, na co już wskazywano (np. Wilk 2010). Niemal każdy OSO wymaga bowiem specyficznego podejścia. Podmiot biorący udział w przetargu powinien przygotować szczegółowy plan prowadzenia prac terenowych, obejmujący w wersji minimum:

- listę gatunków objętych inwentaryzacją, z podaniem terminów, liczby i charakteru (np. dzienne/nocne) planowanych kontroli;
- informację o planowanym zastosowaniu stymulacji głosowej, z uwzględnieniem czasu trwania wabień i nasłuchów w punktach obserwacyjnych i określeniem minimalnych odległości między punktami wabień;
- informację, czy inwentaryzacja danego gatunku będzie prowadzona na całej powierzchni (census), czy na powierzchniach próbnych (metodyka reprezentacyjna). Jeśli planuje się wyznaczenie powierzchni próbnych, to minimalne wymagania powinny obejmować sprecyzowanie schematu ich wyboru (np. wybór losowy prosty, losowanie warstwowe, sposób zdefiniowania warstw), podanie wielkości pojedynczej powierzchni, a ich rozmieszczenie powinno zostać zilustrowane na mapie;
- omówienie metody generowania oszacowań liczebności;
- podanie, jakie mapy będą stosowane (np. leśne, fizyczne, ortofotomapy) oraz w jakiej skali;
- informację o liczbie obserwatorów zaangażowanych w prace terenowe, z wyszczególnieniem planowanego czasu spędzonego w terenie (w godzinach na jednego obserwatora).

Często bowiem metodyka jest opisana zdawkowo i nieprecyzyjnie, czego skutkiem jest brak możliwości oceny jakości planowanych – albo już wykonanych – prac i możliwości ich powtórzenia. Powierzenie wykonawcy wymagającego zadania finansowanego z budżetu państwa musi opierać się na podstawach merytorycznych, a cena nie może stanowić jedyne kryterium oceny złożonej oferty. Informacje wymienione w punktach powyżej niezbędne do właściwej oceny, czy wykonawca jest w stanie rzetelnie wykonać inwentaryzację, powinny być publicznie dostępne. Powinny się one również znaleźć w dokumencie i publikacji z podsumowania inwentaryzacji, jako wyczerpujący rozdział metodyczny zamieszczony przed omówieniem wyników. Proponowane wyżej wymagania zmobilizują potencjalnych wykonawców do szczegółowego zaplanowania wszystkich etapów inwentaryzacji, analogicznie jak w każdym badaniach naukowych. Wyniki wykonanych oraz przyszłych inwentaryzacji w OSO powinny być przede wszystkim wiarygodne. Wysnuwane na ich podstawie wnioski odnoszące się do działań ochronnych muszą mieć solidne podstawy merytoryczne, by móc dobrze służyć nadrzędnemu celowi, jakim jest ochrona przyrody.

Informacje o wykonanych inwentaryzacjach w OSO Natura 2000 uzyskaliśmy od Jakuba Milczarka z Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, za co składamy mu serdeczne podziękowania.

Literatura

- Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Oceny liczebności ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. *Ornis Pol.* 56: 149–189.
- Chylarecki P. 2009. Elementy planowania monitoringu. W: Chylarecki P., Sikora A., Ceniań Z. (red.). *Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych* Dyrektywą Ptasią, ss. 21–44. GIOŚ, Warszawa.
- Chylarecki P., Sikora A., Ceniań Z., Chodkiewicz T. (red.). 2015. *Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny*. Wyd. 2. GIOŚ, Warszawa.
- Dombrowski A., Kot H., Kot C. 2011. Awifauna doliny Kostrzyna w roku 2010. *Kulon* 16: 41–62.
- Ławicki Ł., Guentzel S. (red.). 2012. *Ostoje ptaków w Polsce. Inwentaryzacja gatunków nielegowych w sezonie 2011/2012*. Eco-Expert, Szczecin.

- Marchowski D., Ławicki Ł., Guentzel S. 2012. Ptaki lęgowe Bagien Rozwarowskich. Ptaki Pomorza 3: 49–59.
- Sikora A., Chylarecki P., Meissner W., Neubauer G. (red.) 2011. Monitoring ptaków wodno-błotnych w okresie wędrówek. Poradnik metodyczny. GDOŚ, Warszawa.
- Sikora A., Szymkiewicz M., Górski A., Neubauer G. 2015. Awifauna lęgowa OSO Puszcza Napiwodzko-Ramucka za szczególnym uwzględnieniem gatunków priorytetowych. Ornis Pol. 56: 190–211.
- Szczypiński P., Kot H., Murawski M., Antczak K., Miciałkiewicz R., Waclawik P. 2015. Awifauna lęgowa obszaru Natura 2000 Doliny Wkry i Mławki PLB 140008. Kulon 20: 3–27.
- Tomiałojć L. 2000. Naruszanie metodyki liczenia ptaków i ogłaszania wyników. Not. Orn. 41: 71–82.
- Tumiel T., Białomyzy P., Grygoruk G., Korniluk M., Świętochowski P., Wereszczuk M., Skierczyński M. 2013. Cenne i nieliczne ptaki lęgowe na Obszarze Specjalnej Ochrony Puszcza Knyszyńska. Ornis Pol. 54: 170–186.
- Wilk T. 2010. Chmielewski S., Stelmach R. (red.). 2009. Ostoje ptaków w Polsce – wyniki inwentaryzacji, część I. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań. Ornis Pol. 51: 167–169.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu europejskim. OTOP, Marki.
- Wylegała P., Bogdanowska A. 2012. Zmiany liczebności lęgowych gatunków ptaków w obszarze Natura 2000 Jezioro Zgierzynieckie. Ptaki Wielkopolski 2: 168–172.
- Wylegała P., Batycki A., Kasprzak A. 2012a. Awifauna Doliny Dolnej Noteci – stan aktualny oraz zmiany liczebności. Ornis Pol. 53: 39–49.
- Wylegała P., Batycki A., Kasprzak Adam, Kasprzak Antoni, Kujawa D., Trawiński W. 2012b. Ptaki lęgowe w obszarze Specjalnej Ochrony Natura 2000 Puszcza Barlinecka. Ptaki Pomorza 3: 61–71.
- Wylegała P., Krąkowski B., Batycki A., Cierplikowski D. 2012c. Zmiany liczebności lęgowych ptaków wodno-błotnych w Nadgoplu w latach 1988–2011. Ornis Pol. 53: 50–57.
- Zawadzka D., Zawadzki J., Zawadzki G., Zawadzki S. 2011. Wyniki inwentaryzacji ornitologicznej na terenie OSO PLB200002 Puszcza Augustowska w 2010 roku. W: Anderwald D. (red.). Zarządzanie ekosystemami leśnymi a zachowanie populacji ptaków leśnych. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 2 (27): 89–104.

Grzegorz Neubauer

Pracownia Biologii Lasu, Uniwersytet Wrocławski
Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław
grzegorz.neubauer@uwr.edu.pl

Arkadiusz Sikora

Stacja Ornitologiczna, Muzeum i Instytut Zoologii PAN
Nadwiślańska 108, 80–680 Gdańsk
sikor@miiz.waw.pl